

Bilanç científic d'ua epòca istorica:
es dialectològs catalans e er occitan dera Val d'Aran

1. Presentacion

Pendent eth darrèr sègle, es estudis sus era varietat dera lengua occitana parlada ena Val d'Aran que son arribats de diuèrses latitudes: quauqui còps, der interior d'aqueth parçan gascon, mès plan mès soent der exterior. En tot deishar de costat, donc, es estudis des autoctòns (Condò, Ademà, Bersach, Campà, Vergés...), damb mès o mens succès e –tanben– damb mès o mens ambicion, e soent realizats per autors sense cap de formacion lingüística, es principaus aproximacions ar aranés –hètes, dejà, d'un punt d'enguarda científic: dialectologic, mès que mès– son vengudes de dehòra d'aqueth territòri pireneic: damb Aran coma tèma monografic o coma part d'ua zòna geografica mès ampla. Per un costat, es arresponsables qu'an estat lingüistes occitans d'expression francesa (Séguy, Allières, Fossat, mès limitadaments Bec...); per un aute, cercaires deth mon germanic (Rohlf, Schmitt, Bernhard, Winkelmann, Heyns, Krüger). E, encara, quauqu'uns des nòms istorics dera dialectologia catalana (Barnils, Griera, Guiter o Coromines), es actors principaus des pagines que seguissen: que, en tot deishar de costat es contribucions mès limitades de Fabra o Alcover¹ e es estrictaments sociolingüístiques mès recentas, devien eth grop mès important de toti aqueri que s'an interessat en occitan dera Val d'Aran dempús des tèrres meridionaus o que se n'an aucupat en quauqu'un des sòns obratges. Era tòca que s'a ací, donques, qu'ei de seguir –de manera somària, esquematica, e pas exhaustiva– es principaus aportacions ara dialectologia aranesa –o, en generau, ath coneishement der aranés– d'aqueri cercaires catalans –dialectològs, fin finau– qu'an treballat ena variacion dera lengua catalana mès que pas ena der occitan d'Aran, mès que, ocasionaments (o pas tant ocasionaments...), tanben an hèt atencion

---

¹ Fabra qu'elabòre, damb Coromines, un sistèma grafic entar aranés (diferent deth sistèma panoccitan). Alcover que visite era Val d'Aran e que ne dèishe anotacions enes sòns *dietaris*: quauqu'ues, plan interessantes. Que se i harà rapòrt quan calgue.

sus eth darrèr.² Entà mesurar eth grade d'implicacion, de cada cas particular, en estudi d'aquera varietat lingüística, mès sustot entà hèr ua valoracion objectiva –mercés as donades qu'auem ué, dempús d'un sègle de recèrques– des realitats e ficcions que, enes Païsi Catalans, e damb ua optica estrictaments lingüística, s'an deishat escrites en papèr sus er aranés. Donques, non se tracte cap de veir era istòria extèrna de cada publicacion, ne tanpòc era biografia de cada personatge, mès de verificar era aportacion reau e empirica, quantitativaments e qualitativaments, des informacions lingüistiques sus er occitan dera Val d'Aran signades per nòms damb formacion dialectologica.

2. Er interès catalan: genèsi

Er excursionista Juli Soler Santaló publicaue en 1906 ua guida dera Val d'Aran (reeditada hè pas guaire: Soler 1998) a on s'arremassauen formes lexiques occitanes, apartientes ath vocabulari generau o ben ara toponímia. E qu'ei aguesta prumèra guida que servís parciauments coma basa d'un article publicat per Schädel en 1908 enes pagines de *Romania*, ath costat des informacions qu'eth madeish collectèc ena localitat aranesa de Montgarri:

Les sources de l'étude [...] sont d'abord les observations que j'ai faites sur place à Montgarri en 1906, lorsque je parcourus le Val d'Aran, et la liste sommaire de vocables aranais fournie par M. Soler (Schädel 1908: 143-144).

O, mèsalèu, collectades amassa damb Alcover, ena gessuda d'estiu de 1906, qu'anòte detalhs especifics sus eth collectatge hèt en Montgarri³ e que dèishe escrita era coïncidència en Vielha de Schädel e Soler Santaló:

a la fi arribam a Viella, devers les set [...], on està el Jutge de 1.ª [sic] Instància, que és català i molt simpàtic. Sopam amb ell i el Sr. Batle d'ací, i llavò amb En

---

² Que se va a bandir, donques, ací, eth trabalh de Carrascal (1966), jos era direccion de Badia Margarit, que consistís en ua recèrca lèu obsessiva de catalanimes en gascon que soent non son cap arren mès que simples coïncidències o solucions compartides entre eth catalan e aqueth dialècte occitan, e pas –coma semble que se vò hèr a veir– ua seguida de contaminacions qu'an era origina enes tèrres galloromaniques meridionaus.

³ Quauqu'ues des donades que son plan interessantes en nivèu sociolingüistic, e d'autes que permeten de seguir es fonaments deth prumèr article lingüistic sus er aranés, e de veder-ne eth procès informatiu. Que ditz Alcover (1983: 64), sus eth sòn pas per Montgarri e era enquesta amiada a tèrme per eth e Schädel: «mos parlen en *pallarès*, però nosaltres els feim parlar en aranés. Com l'home ens veu lapis en mà i llibreta oberta, ens demana què volem fer. Com sent que és per escriure les paraules araneses que mos dirà, se'n riu, perquè diu ell que l'aranés és tan embuiat que no es pot escriure. Com veu que escrivim les paraules que mos diu, no se'n pot avenir, i mos pren la llibreta per veure amb quines lletres escrivim. No ho acaba de creure que allò sien paraules araneses escrites. Mos hi pegam una mitja horeta, i, com creim tenir alguns punts de vista capitals, mos despedim d'aquella gent».

Juli Soler i Santaló, un entusiasta de totes les coses catalanes i especialment de la Vall d'Aran, de la qual ha escrita i publicada una preciosa *Guia*, d'on treim moltes de les clarícies per la present relació (Alcover 1983: 64).

Er article de Schädel qu'a era categoria d'èster «el primer article filològic publicat sobre l'aranès» (Coromines 1976: 28). Mès qu'ei tanben ua hita entàs recèrques catalanes doriues: que cau complementar o superar damb naues informacions. Barnils e Griera –uns quanti ans dempús d'aqueth article– qu'ac anotaràn explicitaments, e qu'ei –donques– dempús de Schädel que comence aquest itinerari. Un itinerari a on se poirà veir donades vertadièraments relheuantes e d'outes que –en tot èster realistes– non pòden amiar sonque ara confusion.

3. Pere Barnils

Barnils qu'ei er arresponsable deth prumèr article lingüistic sus er aranés damb signatura catalana, publicat en 1914 –sies ans dempús, donques, d'aqueth de Schädel– en *Butlletí de Dialectologia Catalana* (BDC): ueit pagines dedicades ara localitat de Canejan, a on Barnils dispausèc d'un solet informant, Manuel Sandaran. Er estudi, que hè rapòrt –ja ena presentacion– ar anterior de Schädel encara que sigue damb ua prumèra diatriba que consistís ena acusacion de trabalhar damb uns «escassos materials de poca confiança» (Barnils 1914: 48) que cau complementar,⁴ que seguís quauqui paramètres dera fonetica istorica a on eth tractament aranés (e, donc, gascon) se destaque deth catalan. E qu'a era vertut iniciiau d'arremassar quauques formes lexiques ué complètaments decadentes (*auents* o *noeme*, pes generaus *deseme* o *noveme*) o de corríger bères ues des deques de Schädel, com aquera que hè rapòrt a -N' finau etimologica, que produsís ua nasau velara e pas ua simpla nasalizacion dera vocau precedentia.⁵

⁴ Aquera diatriba qu'ei pr'amor de motivacions mès personaus que pas científiques. Per un aute costat, encara que non se posque cap afirmar categoricaments qu'er article de Schädel «aviat restà mancat de tot valor» (Coromines 1976: 28) pr'amor que conten donades encara ué interessantes, tiò qu'ei vertat que i a ua generositat excessiva ena aplicacion territorial de quauqui ahèrs, pr'amor que se balhe coma solucions generaus de tota era Val d'Aran hèts que Schädel entenguec sonque en ua localitat. Barnils, dempús de parlar des materiaus de «poca confiança», que l'acuse tanben d'utilizar irregularaments ua «transcripció fonètica» ath cant d'ua «ortografia [sic] usual» e d'ua manca de rigor en usatge de *b* e *v*, o enes anotacions des vocaus dubèrtes o barrades, que «ens desorienten sovint». Mès es critiques de Barnils que son (trèt de bèra excepcion notabla), mès que mès, formaus.

⁵ «Ço que esdevé és, no la nasalització de la vocal, sinó la velarització pura de la nasal *n*» (Barnils 1914: 51). Era correccion, de hèt, qu'ei parciau, pr'amor que Schädel (1908: 146) atribuïe era nasalizacion dera vocau a Montgarri, poblacion de Naut Aran a on, com ei ué generau enes nautes tèrres araneses, non i deuie auer cap d'auta causa qu'era simpla desaparicion de tota nasalitat: com en catalan o en lengadocian generau (vid. Carrera 2003: 60-61). Donques, Barnils qu'identifique era solucion majoritària en aranés e non la confon pas damb ua nasalizacion: mès non sap cap –o, aumens, non ac hè explicit– çò qu'ei

Barnils qu'expause en un madeish nivèu es trèts que desseparen Canejan dera Val d'Aran e es solucions qu'era localitat partatge damb un bèth tròç deth territòri gascon administrativaments espanhò. En coeréncia damb açò, per tant, non i a cap distribucions territoriaus e que se cataloguen coma hèts deth «dialecte de Canejan [sic]» realizacions que tanben pòden aparéisher en d'auti endrets: coma, per exemple, [w] per -B- o -V- intervocaliques, generau en Aran. Que non se hèsque enquestes sonque en Canejan, l'empèishe d'amiar a tèrme un trabalh de geolingüística:⁶ mès, a maugrat d'aquerò, quauqu'ues des sues informacions non dèishen d'èster interessantes. Atau, que s'anòte era realizacion aspirada –pròpria de Canejan– en mots coma *hemna*, *hònt* o *hièstra*.⁷ Es tipiques africades finaus dera localitat que hèn acte de preséncia en *paret*, *set*, *vertat*, *nebot* o *passat* (damb consonanta finau romanica -T'), *vedèth*, *audèth*, *cervèth* o *martèth* (damb grop etimologic -LL'): e aguestes africacions –segon çò que didièm– son presentades ath costat des de mots coma *poth*, *còth* o *moth*, a on aqueres realizacions son generaus en tota era Val d'Aran. Tanben, era manca d'ensordiment dera oclusiva –pròpria de Canejan e Bausen– en seqüéncias finaus [nt] o en dera nasau en d'outes [rn] qu'apareish en formes coma *dent*, *cent*, *pònt*, *hònt* o *iuèrn*. Era preséncia der article *eth* ([edʒ] o [etʃ] deuant vocau o aspiracion) qu'ei permanenta: sense cap de cas de *er*, generau deuant de vocau ena Val d'Aran. E que i a constància de quauques formes estrictaments canejaneses coma *lançò*, diferent deth *linçò* egemonic en aranés (que no se i hè cap de rapòrt).

Er article de Barnils, donques, que balhe tot un inventari de materiaus lingüistics fidèus ara realitat dialectau dera poblacion de Canejan. Mès, ath madeish temps, es deques non i son cap absentes: e non son pas totes justificables peth hèt que calgue parlar d'ua aportacion plan doriua ar estudi der aranés. Barnils que demore ena superficia (e que s'engane, per tant) quan estaque era forma *solei* –resultat dissimilat de *solelh*– ath francés, quan anòte realizacions fonetiques –a maugrat dera sua formacion de fonetista e, madeish, deth sòn trabalh de logopèda– que non pòden cap èster

---

corrent en Naut Aran. E non hè ua correccion reau deth moment qu'era sua afirmacion ei valida «en ço que toca al parlar de Canejan [sic] almenys».

⁶ Totun, qu'auie contacte –qu'ac vam a veir de seguit– damb Jusèp Condò, de Montcorbau, que d'auti lingüistes coma Griera tieràn coma informant.

⁷ Se, en aguest cas, de manèra excepcionau, se hè rapòrt a çò qu'arribe en d'auti endrets aranesi, qu'ei pr'amor dera reproduccion –en ua petita nòta– d'ua letra de Jusèp Condò der an 1913, a on se didie explicitaments qu'era realizacion aspirada ère pròpria de Canejan o Bausen, mès tanben des localitats de Les e Bossòst, a on ué ei completaments perduda: çò qu'ei ua informacion extraordinària, mès que passe discrètaments per article de Barnils e que semble que desapareish denquia trabalhs mès modèrnes com eth de Winkelmann (1989: 145).

araneses,⁸ quan identifique barbarismes coma *estrelhes* (castelhanisme) o *amelha* (catalanisme) coma formes patrimonials o balhe coma resultats d'ua forma talaments elementau coma PEDEM un *pè* e un *[‘pew] que dilhèu ei eth producte d'ua faussa interpretacion de *peu*. Tot açò sense tier en compde quauque ahèr que poirie èster tanben referenciat: com era reproduccion de bèra informacion de Schädel que ne cau dobtar, com era ipotetica preséncia der ancian article definit provient de IPSE en bèra forma com **es òme*, que –a maugrat dera preséncia coneguda, bèth temps a, d'articles deth tipe *es* o *sa* en gascon pirenenc– poirie èster ua confusion damb era forma der article plurau *es* (*eths*).⁹

A maugrat des deques, es limitacions interpretatives e es confusions produsides per faussi amics, qu'ei clar que Barnils coneish plan ben es trabalhs ja publicats ena sua epòca que tòquen ath gascon der Estat francés (es de Luchaire, er ALF, es de Fleischer o Millardet...): madeish que s'excuse de non auer agut accés materiau a quauques hònts com eth conegut article de Luchaire sus er article definit en gascon (de 1878, publicat ena *Revue de Gascogne*) o as exemplars des prumeries deth sègle XX dera *Revue des Langues Romanes*.¹⁰ Barnils, donques, que sap qu'er aranés ei un formant mès deth totau gascon. E qu'ei precisaments per aquerò (perque Barnils non a cap ua vision *insulara* dera realitat aranesa, mès de contunhitat damb es autes tèrres occitanes) que hè a estonar que, cinc ans mès tard (Barnils 1919), includisque «l'aranés dins de la nostra llengua» (Veny 1986: 31). Aquesta sepausada vinculacion der aranés ath catalan que significarie ua ocultacion intencionada d'ua realitat lingüística que Barnils coneishie plan ben. Mès, s'ei vertat qu'er aranés apareish ath laguens der inventari des dialèctes occidentaus deth catalan, tanben n'ei que, quan se hè rapòrt ar aranés, que se ditz que «el consignem en la carta per raó de la pertinència [sic] política al territori de

⁸ Per exemple, lateraus palataus en *lei* o *lengua* (vengudes, donc, **lhei* o **lhengua*: dilhèu per interferéncia inconscienta deth catalan?), **dè[s]* per *dètz*, **v[o]rr[o]lh* –damb [o]!!– per *vorrolh*, **neb[o]t* per *nebot* o **c[u]nhat* per *cunhat*.

⁹ Que se poirie ajustar, encara, transcripcions que deuen èster deques d'interpretacion dera fonetica sintactica, com en cas de **[ren]* per *arren*, un mot que manten pertot eth son vocalic epentetic iniciat a maugrat dera queiguda generalizada que tòque a d'autes formes (mès que non se produsís pas en Canejan): mot a on, per un aute costat, a despiet dera correccion ara informacion de Schädel sus era nasalizacion dera vocau deuant -N', apareish un son finau [n] (dilhèu pr'amor d'auer desbrembat, Barnils, un diacritic). Qu'ei dobtè, encara, qu'ua forma [ka'βaʎ] –e pas *shivau*– apartengue a Canejan: era forma que semble un catalanisme, e deu èster mès de Naut Aran que pas d'un endret plan alonhat deth domeni catalan coma Canejan. E i poirie auer ua intervencion de Condò, que siguec caperan en Salardú? Dilhèu ua creacion de Barnils, tà mostrar un aute exemple de despalatalizacion de laterau palatau finau en contacte damb un morfèma de plurau?

¹⁰ A on aparegueren es articles de Bernard Sarrieu sus era varietat lingüística luishonesa. Sarrieu que siguec ja referenciat per Schädel.

Catalunya», e qu'eth catalan, «encara que foraster, és conegut a l'Aràn [sic]» (Barnils 1919: 5). Non ei cap, donques, qu'er aranés sigue vist com ua part més deth diasistèma catalan: e, donc, se cau que i age ua critica, qu'ei de besonh que digue que Barnils, en tot cas, actuèc damb uns paramètres politics aqui a on sonque calie actuar damb uns auti de scientifics. Era madeisha arrason que l'amièc a parlar d'un dialècte catalan aperat «andorrà»: quan çò qu'ei parlat en Andòrra, fin finau, non a cap guaires diferéncias damb çò der Naut Urgelh (o, madeish, alavetz, deth Palhars).

Que i a un hèt interessant, ath delà der ahèr sus era vinculacion der aranés, en aqueth dusau article de Barnils que non podem cap desbrembar: ua frasa, concrètaments. Segon eth, er aranés «com a tal comporta també subdialectes» (Barnils 1919: 5). E era soleta indicacion que se balhe en referéncia ad aqueri «sudialectes» qu'ei ua remission ath vocabulari de Condò (1914), publicat tanben en BDC. Un vocabulari a on non i a cap d'expausicion des varietats territoriaus der occitan ath laguens d'Aran, e a on –simplement– s'anòte que «els materials que l'integren reflecteixen principalment el parlar de Salardú» damb era tòca de «no induir a error a nostres lectors en çò que pugui referir-se a l'extensió geogràfica de les paraules» (Condò 1914: 1). Mès es formes reproduïdes en aqueth endret non corresponen pas exclusivaments ar aranés d'aquera poblacion: mèsalèu sa solucions pròpies de Condò, natiu dera zòna centrau dera Val d'Aran, dilhèu damb quauques concessions –limitades, çò semble– ar aranés de Naut Aran: sense mèrques geografiques. Qu'ei manifestà, donques, ja en aqueth moment, era eterogeneïtat der aranés. Mès encara non i a donades entà saber s'en qué. Que calerà que passe eth temps.

4. Antoni Griera

Pere Barnils que hadie rapòrt, en sòn prumèr article, pas sonque ar article de Schädel: tanben a ua recèrca de Griera aperada *La Frontera Catalano-Aragonesa*:

Tenim entès que un treball extens d'investigació històrico-geogràfico-lingüística, a punt de sortir, sobre la frontera catalano-aragonesa, del nostre amic A. Griera, tracta detingudament l'aranès i fa judici minucios de les obres que s'hi refereixen (Barnils 1914: 48).

Ua recèrca a on er autor qu'assolide que vò delimitar era frontèra lingüística indicada en títol, mès tanben era «catalano-aranesa a base dels materials recollits en

l'excursió dialectal que fèrem pels mesos de juliol i agost de l'any 1910» (Griera 1914: 11).¹¹ E a on apareishen, ja ena presentacion, quauqui topics producte d'ua vision meridionalista dera realitat aranesa, vista com aberranta.¹²

La Frontera Catalano-Aragonesa, damb un inventari de 170 etims (encara que, de hèt, es repeticions le hèn mèr redusit) damb es sues correspondéncias romaniques en ua seguida de poblacions, qu'includís –ath delà de quauqui punts catalans nòrd-occidentaus e d'auti d'aragonesi– quate localitats occitanes: Canejan, Montcorbau, Vielha e Salardú. Era prumèra, aquera de Barnils; era segona, aquera de Condò; era tresau, eth caplòc; e, era darrèra, ua des mèr arrepresentatives dera part nauta dera Val d'Aran. Çò que hè que, en estudi, i siguen presentes es tres zònes geografiques araneses (Baish Aran, Mijaran e Naut Aran), corresponentes as tres ancians terçons medievaus, damb ua preferéncia peth centrau, arrepresentat per dues poblacions (sonque ua entàs auti cassi).¹³ Un inventari de localitats que, mèr que voler delimitar ua termièra –ja delimitada, de hèt–, semble que volgue simplaments expausar formes occitanes coma contrast des catalanes.

Quate ans mèr tard, tanben en BDC, Griera (1918a) plaçarà Vielha ath cant dera vath de Barravés e dera de Benasc en «La frontera del català occidental», un article que contunharie er an següent (Griera 1919) damb es formes de Benavarri –localitat catalanoparlanta d'administracion aragonesa– e Graus –aragonesa–, e que consistie en un inventari de mèr de cinc centes pèces lexiques que se i registrauen es equivaléncias locaus en relacion damb es formes catalanes generaus, damb era tòca de balhar «alguns criteris lexicogràfics que separen l'aragonès i gascó del català» (Griera 1918a: 17):

¹¹ Era recèrca que s'inicie damb ua presentacion –teorica e istorica– a on se i hè ua revision dera bibliografia que s'aucepe des tèrmes entre catalan e aragonès, a on i apareish Jusèp Condò enes arregraments e a on er article de Shcâdel en *Romania* non i é present sonque en format de referéncia bibliografica brèu, sense es explicacions addicionaus d'auti cassi. Ua analisi critica dera bibliografia tenguda per Griera –coma tanti d'auti aspèctes– qu'a d'èster hèta en un aute moment. Que cau d'ider, totun, en çò que hè as trabalhs que s'aucupen dera lengua occitana, que Griera coneish aqueri que Barnils auie ja nomenat (com er ALF, per exemple), mèr tanben d'auti que Barnils non n'auie cap parlat en sòn article: dilhèu pr'amor que non èren cap avienti damb era recèrca que Barnils auie amiat ne tanpòc damb era zòna qu'auie causit (que deu èster eth cas de *lou Trésor dóu Félibrige* de Mistral o des etimologies de Meyer-Lübke), mèr que non pas per ua desconeishença reau.

¹² Que s'anòte que «el camí de Bossost [sic] a Bagnères [sic] és molt freqüentat, com també el que porta a Sant Beat [sic] i la plana de Tolosa» e s'evidéncia –donc– era relacion constanta damb es auti territòris occitans. Mès açò qu'ei en contrast damb eth hèt que «la dependéncia [sic] política d'Espanya i la falta de vies de comunicació amb aquesta, fa difícil la vida als aranesos» (Griera 1914: 17).

¹³ Es terçons aranesi que son sies: Quate Lòcs, Lairissa, Marcatosa, Castièro, Arties e Garòs, Pujòlo. E ena causida de Griera que i aurie eth prumèr, eth tresau, eth quatau e eth siesau. Aguestes divisions araneses tradicionaus, totun, qu'arresponen ara division de tres –que se ve peth nòm de *terçon*– ancians terçon o batlies, que coïncidissen, apuprètz, damb es tres zònes geografiques –tanben tradicionaus– araneses: part baisha, part centrau e part nauta.

encara que, de hèt, non i a critèris explicits que justifiquen er inventari d'equivaléncias, ne tanpòc ua analisi posteriora des informacions que vage ath delà dera enumeracion de simples correspondéncias (e an d'èster «lexicogràfics», per un aute costat, es critèris?). Ena expausicion iniciau d'aguest segon trabalh damb contenguts aranesi de Griera, ath madeish temps que se hè rapòrt as «criteris» ja nomentats, que se parle dubèrtaments – pas com en anterior– der article istoric de Schädèl en *Romania*, en tot apuntar-ne es hònts e en tot prener-le coma basa a completar, ath costat d'aqueth de Griera publicat quate ans endarrèr:

B. Schädèl [...] assenyalà alguns criteris fonètics i lexicogràfics que marquen una frontera entre el català i el gascò, prenent per base els materials de les enquestes fetes personalment a l'alta vall d'Estèrri, Aran i Vall de Barravés, i el vocabulari aranès que En J. Soler dóna en la *Guia de la Vall d'Aran* [...]. Diverses excursions filològiques per aquestes contrades m'han fornit una quantitat considerable de materials [...] publicats parcialment en *La Frontera Catalano-Aragonesa* (1914). Completant aquest estudi i el de B. Schädèl comencem de donar alguns criteris lexicogràfics que separen l'aragonès i gascò del català. (Griera 1918a: 17)

Mès, en tot deishar de costat aguesti petiti ensais, es –mès que pas estudis– amassi de donades mès ambiciosi sus er aranès de Griera arriben en dus des sòns atles lingüistics: er *Atlas Lingüistic de Catalunya* (ALC) e er *Atlas Lingüistic de la Vall d'Aran* (ALVA). Der ALC se'n coneish plan ben era istòria e es detalhs –digam– extèrnes:¹⁴ qu'apuntam, donques, en tot passar peth damont d'auti aspèctes, que conten dues localitats occitanes dera Val d'Aran. E que s'açò ei un simptòma der interès de Griera per adstrat gascon (Veny 1984: 26), qu'es localitats araneses siguen Vielha e Bossòst –es mès poblades– qu'ei tanben avient damb un aute des hèts correnti en ALC, ja explicitat entàs poblacions catalanes: era «inclinació per les ciutats i pobles grans»

---

¹⁴ Que pòden èster seguits a compdar des donades expausades per Griera madeish (1918b; 1962a; 1962b; 1962c) o per rapòrts e critiques posteriors que hèm ara remission (Veny 1984: 7-37; Sanchis Guarner 1955). Que se sap, per exemple, que vò èster ua extension meridionau der ALF de Gilliéron e Edmont, que constituís eth prumèr atle lingüistic peninsular e tanben qu'eth sòn procès d'elaboracion siguec accidentat pr'amor des escadences sociaus e politiquas, que heren qu'er ensemble der obratge –es tres darrèrs volumes, de hèt– non posquessen aparèisher denquiás ans seishanta. Que se'n coneish tanben çò que hè referéncia ath qüestionari còrse e ath nombre de cartes, eth metòde d'enquesta e es informants –aumens– dera prumèra etapa, presentí ena introduccion deth prumèr volume (Griera 1962a).

(Veny 1986: 74) o per aquerò que Griera (1918b: 61; 1962a: 1) aperaue «centres d'expansió lingüística».¹⁵

Er ALVA qu'apareish nau ans mès tard dera publicacion definitiva der ALC –tretze qu'er atles que Griera dedicuèc a Andòrra–, e que focalize era obtencion de donades ena Val d'Aran encara que tanben aparesequen tres poblacions catalanes (Durro, Vilalhèr, Estèrri) e ua d'aragonesa (Benasc): plan indicativaments, cap de gascona der Estat francés. Era tòca de Griera, a trauès de 1260 cartes –setze mens qu'er ALC–¹⁶ qu'ei d'acabar era sua vita de cercaire «allà on vaig començar-la: a la Vall d'Aran. I aquesta vegada amb una obra d'actualitat paral.lela a la “Frontera Catalano-Aragonesa [sic]» (Griera 1973b: 5). E, ara –que tanben apareishen es topics d'auti moments–,¹⁷ eth filològ catalan que causís ua detzea de localitats araneses: aqueres der ALC (Vielha, Bossòst), acompanhades de Canejan –desapareguda dempús de 1914–, Bausen, Les, es Bòrdes, Aubèrt, Vilac, Arties e Gessa. En cas de Vielha e Bossòst, era coïncidècia non ei cap fortuïta; que se profiten es donades der ALC, perque –en tot començar– er ALVA repetís es nòms des informadors e es dates des enquestes: Jusèp Condò en prumèr cas, e Simon Barber en dusau, andús entrevistats pendent er estiu de 1916.¹⁸ En ALVA, totun, que i figure un informador mès entà cada localitat: Ferran Riu en Vielha –que non se'n ditz arren mès qu'ei autoctòn dera poblacion– e Francesc Safont en Bossòst, «ajudat de Joan Rodríguez Medan, de 43 anys, pagès i pastor» (Griera 1973b: 8), de 75 anys, pagès (eth darrèr entrevistat en 1919, mès sense data d'enquesta entath prumèr). Vielha e Bossòst, donques, que son es soletes localitats que dispausen –excepcionauments– de dus informadors. Mès aguesti dus informadors ne corresponen as dues etapes d'enquesta der ALC –ua abans dera guèrra d'Espanha, era auta dempús– ne, de hèt, deuen cap èster dus informadors reaus. Es donades de Vielha e Bossòst tengudes tar

¹⁵ Griera que parle de causir poblacions que «poden oferir un tipus de parlar més arcaic». Mèr era causida qu'ei tot çò de contrari. Ena Val d'Aran, totun, madeish es centres comarcaus que son plan redusits en estatjants e era sua condicion d'ipotetics centres d'irradiacion d'innovacions lingüistiques qu'ei mès que limitada: aumens denquia ua epòca recenta.

¹⁶ Era diferència en nombre non ei pas pr'amor de cap d'adaptacion ara realitat aranesa. En d'auti mots: que se mantien cartes coma, per exemple, «L'olivera» e –autaments– ne desapareishen d'outes que poirien auer plan d'interès, com aqueres que corresponderien as cartes 364, 477 o 922 der ALC, per exemple: sus eth nòm dera caudea, deth ceridèr o deth relampit.

¹⁷ Antologics. Com aqueth que seguís: «la juridicció eclesiàstica [...] del bisbe de Comminges [...] explica la presència del gascó a la Vall d'Aran» (Griera 1973b: 6). Era afirmacion que manifeste qu'aqerò que serie *normau*, en Aran, serie era presència deth catalan: non i a, segon eth, qu'un hèt administratiu qu'evite aquera *normalitat*.

¹⁸ Que i a bèra diferència, petita, en Bossòst: mès sense transcendècia. En prumèr, un cambi de data: en ALC que se ditz qu'era enquesta de Bossòst siguec amiada eth 2 d'agost, e en ALVA deth 29 de junhsèga ath 2 d'agost. Dempús, qu'en pas der ALC ar ALVA, ei perduda ua des informacions relatives ar informant de Bossòst: «ha passat alguna curta temporada a la plana de Tolosa» (Griera 1962a: 2).

ALVA, en definitiva, que deuien èster es que Griera ja auie ena prumèra etapa der ALC. E es enquestes dera dusau fasa, pendent es ans seishanta, non deuien pas aucupar-se de cap des dues localitats presentes en ALC,¹⁹ mès exclusivaments des autes: madeish d'aqueres que non an cap de data. 1968 qu'ei çò que i figure entà Arties, Aubèrt, Vilac, Bausen e Les; e, a maugrat que non i a data entà Gessa o es Bòrdes, en cas de Canejan – a on tanpòc n'i a – s'anòte qu'era enquesta siguec «feta pel Dr. A. Pladevall», er enquestaire des darrèrs volumes der ALC.²⁰

Mès era contunhitat der ALC en ALVA que va ath delà deth profitament de donades de Vielha e Bossòst, e de hèts talaments visibles com eth mantienement der orde alfabetic des cartes o dera preséncia de grafics parciauments vuets (en ALVA non son pas extraordinaris es que non an informacion en cap de localitat: qu'ac veiguec ja Guiter 1973: 495). Non i a gròssi cambis ne ena concepcion ne ena materializacion der atlas: mès exactaments es madeishi paramètres qu'en prumèr. E tanben –qu'ei clar–, soent, es madeishi problèmes qu'an estat ja anotats entar ALC. Qu'ei vertat que i a petites modificacions ocasionaus, com era substitucion enes cartes dera numeracion peth nòm de cada localitat, era preséncia d'un amàs toponimic²¹ o era aplicacion deth format trilingüe –catalan, castelhan, francés– ara presentacion.²² Mès açò –plaçat ath cant d'auto

¹⁹ Qu'ei evident en cas de Bossòst pes donades expausades en ALVA sus es enquestes hètes en aquera poblacion; e, en Vielha, es informacions lingüistiques, que hèn a veir solucions que non son pas exactaments es deth caplòc, mòstren que Condò deueie èster er arresponsable –aumens– dera majoritat des arrespones dera localitat. Plan segur qu'ua analisi comparativa sistematica entre er ALC e er ALVA que confirmarà çò que viem de díder. Ja Guiter (1973: 496) s'encuedèc qu'era existéncia anteriora der ALC «a amené Mgneur. Griera à utiliser les données de celui-ci pour les points qui y figuraient déjà [...] ainsi que les quatre points extérieurs». Qu'ei vertat, totun, que non i a cap ua coïncidéncia totau entre es donades de Vielha e Bossòst der ALC e aqueres der ALVA. Mès soent que semble que se son hètes modificacions sus es materiaus originaus, ja que non ei bric estonant qu'es modificacions consistisquen en un petit cambi en un son vocalic, se cau mercés a un simple simbèu diacritic (contrastatz, per exemple, es cartes 905 o 920 der ALVA e es 918 e 935 der ALC). Que i a, madeish, ua repeticion de detalhs: com era aparicion e desaparicion d'un article definit en cartes omològues der ALC e der ALVA (*sable* damb article en ALC 146 e ALVA 144; mès sense article en ALC 1198 e en ALVA 1182). Non ei pas arren que hèsqe a susprèner, per un aute costat, era manca de coeréncia, un còp i a contradiccions ath laguens d'un madeish obratge e ua madeisha forma que pòt cambiar segontes eth mapa que se causisque (contrastatz ara es cartes 699 e 920 der ALVA, era 1128 e 1243, o era 898 e 900, per exemple).

²⁰ «Mossèn Antoni Pladevall [...] durant vuit mesos seguits, preguntà un qüestionari de cinc-centes paraules en les mateixes cent localitats que havien estat explorades per mi. Fins i tot en algunes féu l'enquesta amb el mateix subjecte que jo havia interrogat més de quaranta anys enrera» (Griera 1962c; informacions similares en Griera 1962b). Non ei cap esclarit, encara, se Pladevall se carguèc des autes entrevistes a on eth sòn nòm non ei cap explicit: o ben se siguec un aute des collaborators que Griera nomena ena presentacion der ALVA que s'aucupèc –aumens– d'ua o diuèrses entrevistes.

²¹ Damb gròsses dequeus. Es nòms de lòc que i apareishen mès o mens catalanizats, es confusions entre comunes e era manca de coeréncia grafica (quan un toponim se repetís) non son cap excepcions e que i a mès interès en collectatge de nòms de glèises e capèles que pas de nòms orografics.

²² Que son correntes es dequeus enes enonciats francesi des cartes: de còps que i a, non son pas es correspondéncias reaus des sues equivaléncias catalanes o espanhòles; d'auto viatges, que contien madeish fautes d'ortografia. Vid., ath torn d'açò, Guiter (1973: 499), que hè i atencion, e qu'anòte ja, sus es cartes der ALVA, que «leur inconvénient majeur est de dérouter le lecteur français». En rapòrt citat

hèts– lèu non depasse era anecdòta. S’era seleccion de localitats en ALC ja non ère cap era mès avienta entà un estudi tengut sus era variacion diatopica (damb aquera preferéncia pes ciutats granes tanben presenta ena causida de poblacions araneses), en ALVA era seleccion deficiente des localitats qu’amie denquia ua asimetria territoriala, que hè qu’eth volume de donades deth Baish Aran sigue mès deth doble qu’aqueth de Naut Aran.²³ Çò que non pòt èster atribuïble qu’ara desconeishença de Griera dera realitat aranesa, evidenciada tanben en moment de causir Jusèp Condò com informador de Vielha en ALVA, ja en ALC, e madeish en article de 1918: pr’amor qu’eth pòble deth poèta, Montcorbau, «dista 4 quilòmetres de Viella» (Griera 1962a: 2). A maugrat de çò que son 4 quilòmetres en un territòri de montanha com era Val d’Aran.²⁴

Mès era causida de Condò com informador ei pas sonque indicativa d’un problèma de seleccion de poblacion, mès tanben d’informadors. Condò, ath delà d’èster escrivan e caperan, que se botgèc per diuèrsi punts aranesi –e, madeish, catalans– ath long dera sua vita: çò que, evidentaments, non li permetie d’èster eth personatge mès idòni tà ua enquesta dialectau.²⁵ Mès açò que contunhe: ja que, s’er informant de Bossòst visitaue era plana de Tolosa, es d’Arties e Gessa qu’èren caperans, eth de Bausen *guàrdia civil*²⁶ e eth de Canejan «literat». E ad aquerò que i cau somar era diferéncia d’atge des informants: que pòden auer era setantea, mès tanben setze ans (com eth de Bossòst). O ben, en un aute nivèu, era diferéncia temporau enes enquestes des dues localitats que apareishien ja en ALC –es mès poblades– e es autes, çò que hè que –e qu’ac veiguec tanben Guiter (1973)– non se posque cap saber, en cas que i age

---

que se poirà trobar referéncias a d’auti ahèrs qu’ací podem nomenar sonque somàriaments e que tòquen, mès que mès, as aspèctes mès formaus der ALVA (o, se se vò, ad aqueri hèts que son pas sonque informacions lingüísticas corresponentes as arrespones d’enquesta).

²³ Cinc localitats en Baish Aran: es quate des Quate Lòcs e es Bòrdes, en terçon de Lairissa, era auta zòna dera part baisha. Pera part nauta, sonque Gessa en Pujòlo –encara que s’anòncie Salardú ena introduccion– e Arties en terçon d’Arties e Garòs. Era zòna centrau qu’a tres localitats. O sigue que, a mesura que se puge de cap ath Naut Aran, eth nombre de localitats que baisha. Per terçons (Griera que n’auie constància a maugrat qu’en sòn temps non siguessen oficials, ja que i hè arapòrt ena introduccion istorica e geografica der ALVA) que se ve claraments com era descompensacion arribe pera part baisha. Era arrepresentacion des Quate Lòcs que contraste damb totes es autes zònes, damb ua poblacion (o, extraordinàriaments, dues).

²⁴ Que se i pòt ajustar, encara, que Montcorbau ei en terçon de Marcatosa, e pas en de Castièro (a on ei Vielha). O que, ath delà dera distància, que i a un factor que diferéncia es dus pòbles: un qu’ei ath miei dera solan, anautit; er aute ath cant de Garona. Griera non ve agestes diferéncias, mès, contradictòriaments, Vilac, pas guaire lonh de Montcorbau, qu’a preséncia en ALVA.

²⁵ Condò qu’ère natiu de Montcorbau, coma se sap. Mès que viuèc en Salardú en Bossòst, a on moric. Pr’amor dera sua vinculacion ad aquera localitat de Naut Aran qu’ei probable qu’etiquetèsse eth vocabulari publicat en BDC com un inventari de formes d’aquera poblacion.

²⁶ Açò que deu èster eth motiu que, en ALVA, era dança tradicionau de Bausen sigue era sardana ena carta 208, o que i aparesquen solucions que non son pas pròpies dera localitat, mès de punts mès centraus dera Val d’Aran, com *escarèr* per *noguèr* o *perni*[l] per *camalhon* enes cartes 1002 e 1058.

ipotètiques solucions diferenciades entre Bossòst e Vielha e es auti vilatges aranesi, se quan cau parlar de divergències en nivèu temporau o se quan cau parlar de divergències en nivèu geografic.

Quate ans abans der ALVA, un trabalh de Griera (1969) que se prepausaue d'analizar quauques donades que i auien d'aparéisher. Aquiu, totun, non se balhe cap de donada interessanta entath nivèu geolingüistic,²⁷ e era aportacion de Griera ara dialectologia aranesa, donques, a despriet d'aqueth títol que hè a pensar en ua auta causa, que contunhe d'èster mès inventaris de transcripcions que pas analisis e estudis. Tanpòc, totun, es sues donades –o es sues transcripcions, mèsalèu– coïncidissen damb es informacions –pro solides– qu'auem ué, coma vam a veir.

Era aspiracion qu'ei absent de Bausen e Canejan: ja en prumèr des trabalhs de Griera (1914) e denquiar ALVA. E s'açò pòt èster vist com ua mòstra deth retrocès d'aquera realizacion enes dues localitats mès nòrd-occidentaus dera Val d'Aran, qu'ei tanben vertat que non dèishe de hèr a estonar qu'era desaparicion sigue talaments complèta en madeish an que Barnils l'enteniè sistematicaments en Canejan e un an dempús dera letra de Condò qu'assolidaue qu'arribaue denquia Bossòst.²⁸ En çò que tanh as africacions de -LL' finau en Canejan e Bausen, es contradiccions que son correntes: e es madeishes formes, enes madeishes localitats, que pòden aparéisher damb ua realizacion africada [tʃ] o damb ua oclusiva [t] (sense parlar des cassi, plan nombrosi, qu'en ALVA, er informador de Bausen, ben nivelat, realize [t] com en rèste d'Aran).²⁹ E quauquarren similar que passe damb era distribucion de [β] e [w] coma descendents de -B- e -V- intervocaliques latines (formes damb [β] aqui a on i a reaments [w] e formes damb [w] a on i a [β])³⁰ e madeish damb era opausicion entre es seqüències [iw]

²⁷ Que i a, simplaments, ua materializacion d'aquerò que Coromines (DECat, III: 184) catalogaue de «mania homonímica» de Griera (que ja auie hèt acte de preséncia a compdar der ALC e der atlas andorran), a on se hè teorics descorbiments que non son pas arren de nau (com era opausicion de *junh* e *junhsèga*), s'expausa quauques etimologies deficientes (coma PATRINU tà *pair* e ALITE tà *lit*) o se hè evident a desconeishença deth gascon damb vertadièras calamitats: com, per exemple, qu'era equivaléncia gascona deth catalan *dona* aurie d'èster, pas *dauna*, mès quauquarren similar a **do* (pr'amor dera queiguda de -N-, que ditz!!!).

²⁸ Que non pòden èster cap oraus [f]orats –per horats: a on i aurie d'auer *naritzes*, totun– o [f]umenèja –per humenèja: a on calerie *tumenèja*– en ALVA 830, 1256 o 1272, en Vielha, Bausen o Bossòst.

²⁹ En Canejan qu'apareish *martèth* damb africada en Griera (1914), mès damb oclusiva en ALVA. E, autaments, que i a *castèth* damb africada enes dus trabalhs. Que i cau ahíger, ad aguest embolh, que i a un son tonic [ɛ] en *cervèth*, *martèth* o *anhèth* e, per un aute costat, [e] en *hlagèth* o *vedèth*: quan totes aurien d'auer un son semidubèrt. Mès deques que variacions reaus.

³⁰ *Saliva* –e pas *saliua*– en Aubèrt e Vilac segon er ALVA 1149 (e non ei cap un exemple isolat). Mès *béuer*, *ciuada*, *diuendres*, *iuèrn*, *nhèue* –per *béver*, *divendres*, *uvèrn*, *nèue*– en Gessa, a on [β] ei generau.

e [jew] (que i a [jew] generau en Vielha en article deth BDC, en ALC e en ALVA, çò que ven a veificar que, en toti aguesti cassi, que siguec Condò qu'arresponguec ara enquesta deth caplòc, e qu'era solucion ei era de Marcatosa; e [iw] en Salardú ja en prumèr trabalh de Griera en formes com *abriu*).³¹ O ben damb es solucions de -N' finau romanica: [ɲ] en Salardú (*vin, pan, deman* en Griera 1914) e abséncia totau de nasau en diuèrsi cassi madeish en terçon des Quate Lòcs: çò de contrari dera realitat.³²

Enes vocaus atònes finaus, que i a *gimbro* en Canejan (Griera 1914), a on eth mot qu'ei *gimbre* (*gimbro* qu'ei deth rèste d'Aran), o es castelhanismes *duro* e *escuro*, segon er ALVA, en Bausen (a on se tien sense interferenciar *dur* e *escur*). Enes ensordiments dera oclusiva finau [t] dempús de diftong decreishent, qu'apareishen seqüéncias [wt] en cassi coma *naut* o *malaut* en Vielha (Griera 1918; ALC, ALVA), a on ei generau era desaparicion deth son consonantic; e, autaments, en ALVA, transcripcions sense [t] finau en Bausen, a on aquera consonsonanta se manten.³³ E es violacions des distribucions territoriaus reaus que contunhen en d'auti domenis. Ena morfologia, ath delà des aglutinacions fausses –mès correntes– d'articles definitis, er ALVA mòstre de manèra abituau era forma *er* deuant de vocau o aspiracion en Canejan o Bausen (en mots com *arair, embut* o *horat, hiu*) e madeish que se pòt trobar exemples d'articles que non existissen cap en aranés (encara qu'existisquen en d'auti endrets d'Occitània) coma **lo* o **les* en quauque cornèr der ALVA o d'auti obratges de Griera.³⁴ Per un aute costat, se ja i a formes impossibles en aranés –que non son cap credibles coma barbarismes– coma **esmorzar, *donar, *fruita* o **jolivèrt (esdejoar, dar, fruta* o *heruta, ginverd)* en diuèrsi lòcs dera òbra de Griera, es formes centraus qu'apareishen soent en zònes lateraus damb solucions especificques: coma *luenh* o *bòs*

³¹ Ua ipotèsi que cau verificar: e poirie auer estat tanben Condò era arrason d'aquera realizacion en Salardú? Que s'ei dit que passèc ua etapa dera sua vida en aquera poblacion; e, per un aute costat, era realizacion [iw] ath costat de bateganta o vibranta com excepcion a [jew] generau qu'ei mésalèu pròpria dera zòna centrau d'Aran: precisaments, d'a on ère natiu Condò.

³² Que i a abséncia de nasau, per exemple, en punts deth centre e dera part baisha dera Val d'Aran en formes coma *boton, carbon, coishin, cosin, pin...*

³³ Tanben a Condò que cau atribuir era preséncia de [t]. En sòn vocabulari (Condò 1914: 2, 20) qu'apareishen transcripcions coma [a'kjewt], ipercorrèctes en rapòrt a [a'kjew], que non a pas ua consonanta finau originària. O ben [ˈnawt], a maugrat qu'ena zòna de Condò sigue [ˈnaw]. Eth poèta de Montcorbau qu'auie ua preferéncia pro mercada peth mantienement dera oclusiva finau, a maugrat dera tendéncia orau: çò que hadie qu'apareguesse madeish a on non calerie cap qu'aparesquesse. E açò que hè acte de preséncia enes trabalhs de Griera.

³⁴ Que i a un **lo shisclè* coma arresponsa de Condò a «la formatgera» (Griera 1918: 26). E, s'eth substantiu correspon ara oralitat, aqueth article definit que semble auer estat ajustat a posteriori. En cas deth sepausat article aranés **les*, qu'apareishen en totes es localitats araneses (damb era soleta excepcion de Vielha e Bossòst) en ALVA 270, que cau pensar, mès que non pas en ua confusion damb er article definit plurau *es* der aranés, en ua addicion posteriora, ja que non i a desaparicion deth son [s] deuant de vibranta en un ipotetic **les renècs*.

–per *lonh* o *bueus*– en Canejan (Griera 1914: 66-67).³⁵ Tot açò sense mentar es innombrables deques de transcripcion (que pòden hèr a pensar madeish en diferéncias geografiques que non son cap arren mès que diferéncias impressionistes de notacion segon era localitat o, en tot cas, problèmes d’acustica o de còpia),³⁶ d’identificacion semantica entre enonciat e arrespona, o es abondantes contradiccions en cas de repeticion d’informacions, tanplan ath laguens d’un solet obratge.

5. Enric Guiter

Era aportacion d’Enric Guiter ar estudi der aranés qu’ei, quantitativaments, limitada. E, ath delà, qu’ei tenguda sus materiaus pas arremassats per eth madeish. Concrètaments, enes materiaus de Griera. Ja en rapòrt sus er ALVA –a on s’aucupaue mès d’ahèrs de forma que pas de contengut– Guiter (1973) qu’anonciaue un article sus «un paradigme périphrastique» qu’apareishie enes cartes der ALC corresponentes ath vèrbe *còder*. Aqueth article que siguec publicat en *Via Domitia* quauqui ans dempús. E, se Guiter ja expausaue es sues particulars aplicacions numeriques des hèts dialectaus ja tractades en bèth aute article (Sardà e Guiter 1975) –aplicacions que vien a dèder que i a ua frontèra lingüistica entre catalan e lengadocian, mès ua de dialectau entre poblacions araneses e catalanes–,³⁷ es sues conclusions en çò que tòque ad aquera perifrastica non son cap mès fortunades. Guiter, ath delà de veir coma reaus simples deques de transcripcion de Griera –çò qu’evidéncia era sua desconeishença pregona der aranés–, que ten tot eth sòn article en un gròs error d’interpretacion des construccions deth tipe *hèsqui a còder*, e n’anòte que «l’auxiliaire usité dans ces formes périphrastiques est manifestement *eishir* “sortir”» (Guiter 1978: 89): que hè equilibris –en tot parlar de protèsis bric reaus ne tanpòc versemblantes– e, a mès, que confon eth vèrbe *gèsser* (pas **eishir*; qu’ei *gèsser*, er equivalent de *sortir*: damb ua prumèra persona deth present d’indicatiu *gesqui*) damb eth vèrbe *hèr* (prumèra persona deth present d’indicatiu: *hèsqui*). Sense veir, donques, qu’era construccion ei *hèr a còder*, construccion qu’en aranés dispause d’ua preposicion coma ligam entre es vèrbes. Allières (1979) ja hec a

³⁵ Mès que i a *bueu* en Canejan en ALVA 300.

³⁶ En ALVA 166, per exemple, que i a *saum[e]t* en Bossòst, mès **saum[ε]t* en Canejan e Les. Mès qu’ei peyor encara que, en ua des prumèras cartes der ALC, i age *aranesi* damb tonica semibarrada en Bossòst e damb ua semidubèrta en Vielha.

³⁷ Ja Veny (1986: 26), ua des referéncias ena dialectologia catalana, anotèc que son resultats numerics «que cap coneixedor del català subscriuria». Deth catalan o der occitan, qu’ajustam. Qu’ei plan sabut qu’eth catalan ei mès propèr deth lengadocian que pas deth gascon.

veir qu'es argumentacions de Guiter èren «un mirage dans les Pyrénées». O, mès qu'un miratge, ua blaga.

6. Joan Coromines

Quantitativaments, era òbra de Coromines sus er aranés qu'ei aquera mès extensa de toti es filològs que se son interessadi per occitan dera Val d'Aran. Coromines, damb familha gascona,³⁸ que li dedicuèc era sua tèsi doctorau (Coromines 1931), *Vocabulario Aranés*, dempús de hèr longui estatges en parçan pendent es ans vint: ua tèsi que s'aucupaue ja d'ahèrs etimologics, mès tanben d'auti de dialectaus en çò que tòque as formes lexiques; que contenguie, encara, un brèu ensai de gramatica istorica a on s'exapusaue ja ua classificacion en tres blòcs des parlars aranesi, introduccion reproduida mès tard en un des articles deth volume *Entre Dos Llenguatges* (Coromines 1976) e plan ampliada en monografic *El Parlar de la Vall d'Aran* (Coromines 1990), a on saue ua gròssa plaça tara fonetica istorica –encara que passe pera superficia en quauqui aspèctes–, s'aucupe dera morfologia nominau e verbau,³⁹ e includís un monografic sus lexicologia –complement deth de Rohlf (1931)– e un long diccionari a on es informacions de cada pèça despassen fòrça es dera tèsi, qu'a madeish donades toponimiques. Coromines, de hèt, qu'auie de dedicar ua seccion der *Onomasticon Cataloniae* ara Val d'Aran,⁴⁰ e es materiaus aranesi que son escampilhadi –e se i hè rapòrt correntaments, encara qu'açò age estat desbrenbat pes qu'an seguit era sua trajectòria scientifica– per tota era sua òbra, ath miei d'auti de catalans o de romanics: des diccionaris etimologics –catalans o espanhòs– enquiara «obra complementària» (Solà 1999: 143), en tot passar pes articles monografics arremassats o pas en aguesta darrera, coma –per exemple– *Etimologies Araneses* (Coromines 1925) o eth rapòrt sus er obratge de Rohlf (1977) ath torn deth gascon (qu'era sua prumèra edicion siguec en 1935), publicada prumèr en *Vox Romanica* e amassada dempús en un volume (Coromines 1972). Era sua incursion aranesa, de hèt, que se materialize madeish en ua grafia pròpria –hargada damb Fabra enes ans trenta: quan ère en

³⁸ Vid., sus açò, Duarte e Coromines (1990: 19). Eth segon nòm de Coromines qu'ère Vigneaux, corresponent ara forma gascona *Vinhaus*: «i si jo no temés certa impietat envers la meva santa mare, ara que ja no li'n puc demanar llicència, ja hauria grafiat el meu segon nom com *Vinyaus* [sic] o *Vignaus* [sic], abolint-hi la bàrbara i deformadora grafia franchimanda *Vigneaux*» (Coromines 1990: 344).

³⁹ Encara que, soent, en aguest cas, çò que hè Coromines qu'ei de reproduir es formes des trabalhs ineditats de Condò, que sonque eth –de toti es filològs que se son aucupats der aranés– a referenciat. Que i a lacunes o irregularitats de consideracion, totun, en quauqui ahèrs: com es que tòquen as relatius o ath grade d'atencion dedicat a cada forma adverbiau.

⁴⁰ Qu'ei çò que ditz eth (Coromines 1990: 55) quan assolide que «la secció dedicada a la Vall [...] serà una de les més copioses» en aqueth obratge.

circulacion eth caòs grafic damb solucions escrites catalanes e espanhòles—: grafia que, ué, dempús dera aplicacion —damb quauques concessions fonetistes— dera normativa grafica panoccitana ar aranés (Comission 1982), qu’ei absolutaments desapareguda dera Val d’Aran.⁴¹

Qualitativaments, Coromines —a despriet de quauques contradiccions limitades entre es informacions presentes en diuèrsi des sòns trabalhs—⁴² que corrig es errors e realitats parciaus des obratges anteriors,⁴³ qu’abandoe eth pretèxe fronterèr —o, se se vò, er exocentrisme— entar estudi der aranés e que hè atencion especiau as ahèrs dialectaus —se cau, damb distincions entre poblacions vesies—, en tot prepausar —coma s’ei ja dit— aquera classificacion en tres blòcs der aranés: er occitan «canejanès», eth deth terçon de Pujòlo e eth deth rèste dera Val d’Aran. A on —qu’ei vertat— que i a quauqui hèts que son cap expausats sense guaire precision:⁴⁴ pr’amor que, de hèt, Coromines non collectèc de manèra regulara en totes es poblacions araneses. Perque, en tot que privilegièc bères localitats coma Gessa, Gausac, Montcorbau —damb es tèxtes de Condò coma hònt principau—, Vila, Vilamòs, Bossòst o Sant Joan de Toran, d’autres coma Garòs, Escunhau, Casarilh, Betren, Vielha, Benós, Begós o Arròs non li serviren sonque —çò ditz— entà amassar donades toponimiques, pas tostemp abundantes. Qu’ei per aquerò que Coromines (1976: 21-25) hè observacions superficiaus sus aqueres poblacions, o que n’expause informacions que non hèn cap arren mès qu’evidenciar era pòca atencion que les dedicuèc, e madeish quauqui apriorismes. Qu’ei atau que Garòs «varia poc en el parlar del seu veí Arties», mès Casarilh e Escunhau —pòbles a tocar de Garòs, que hèn partida, damb aquera localitat, deth madeish continuum dialectau— an ja un «llenguatge de transició» (Coromines 1976: 22). Quauquarren similar en cas d’Aubèrt e Betlan, qu’an un «lèxic menys original i ric» que d’autres poblacions (Coromines 1976: 23): per auer-ne —qu’ei probable— donades limitades. O en moment

---

⁴¹ Sus aquera grafia, pas tostemp coerenta ena causida de critèris (e soent, catalanizanta, encara que Coromines defenguèc tostemp era apartiença deth gascon, e donc der aranés, ath domeni occitan contra es analisis superficiaus d’auti lingüistes: vid. Coromines 1972: 106-107), vid. Coromines (1976: 11).

⁴² Un exemple: era forma *tartèra*. En monografic sus er aranés que se ditz qu’ei «mot català. Car ni en toponímia vaig trobar-la, fora de la *Tartera de la Moga* [sic], damunt *Bag* [Bagergue], que ja és arran del domini català» (Coromines 1990: 713). Contràriaments, en un aute endret, que se ditz: «a la Vall d’Aran jo tinc nota de *tartè* [sic] i *tartèra* a tots els pobles» (DECat, VIII: 327).

⁴³ Coromines que dispause, generauments, d’un bèth còp dera bibliografia sus er aranés e eth rèste deth gascon, aumens era des primèrs decènis deth sègle XX: pr’amor que i a quauques omissions notables enes sòns darrèrs trabalhs monografics en çò que hè a obratges mès tardius, coma —ja— er ALVA (mès pas er ALC). Madeish que i a vuedatges de tèxtes de revistes gascones: sustot *Era Bouts dera Mountainho* de Sarrieu.

⁴⁴ Entà ua critica e analisi detalhada dera classificacion des dialèctes aranesi de Coromines a compdar de quauqui hèts fonetics, vid. Carrera (2003).

de magnificar era influència catalana en pòbles dera part nauta coma Montgarri, Tredòs o Salardú.⁴⁵

Perque açò, de hèt, qu'ei ua auta des recurréncias dera sua òbra: ua tendéncia a veir catalanimes a on ei probable que non n'i age. Segon Coromines (1990: 504), per exemple, era forma pujolenca *fuelha* –pera generau *huelha*– qu'ei ua «forma acatalanada»: encara que non i age arren que prive de pensar en ua forma veiculada a trauc deth Coserans (mès que mès, peth diftong). Parièr: que son tanben «acatalanades», pas sonque es desinéncias damb bilabiau intervocalica der imperfèt der aranés dera part nauta, mès tot eth paradigma deth vèrbe *hèr* (*hèja*, *hèges*, *hège*...), que serie un producte dera adaptacion ara fonetica gascona des formes *feia*, *feies*, *feia*... deth catalan (Coromines 1976: 8): encara que, en catalan, aqueres formes aparesquen –tradicionalment, abans des nivelaments modèrnes– delà d'Andòrra e deth Palhars.⁴⁶ Açò, de hèt, qu'ei avient damb es topics e deformacions meridionalistes que, se ja èren en d'auti autors, an contunhitat ena òbra de Coromines. Ara que son topics com era «reintegració» d'Aran a Catalonha en sègle XIII –que serie «integració», mès que mès–⁴⁷ o vertadièras calamitats com era idoneïtat der aranés entara poesia en opausicion ar emplec deth catalan entara pròsa en format de jerarquia.⁴⁸

7. Recapitulacion

---

⁴⁵ Era influència catalana –pas era coincidéncia damb eth catalan– qu'ei correnta, mès qu'ei mès limitada aquera deth Coserans entàs madeishes poblacions. A maugrat que soent çò que Naut Aran partatge damb eth catalan qu'ac partatge tanben damb es territòris vesins deth departament d'Arièja. E que se ditz de Bagergue: «Afronta amb la vall d'Àneu i amb el Coserans, però només amb aquella es comunica fàcilment» (Coromines 1990: 21).

⁴⁶ Era ipotèsi deth catalanisme non a cap de fonament solide, e non i a cap arrés que l'age acceptada trèt d'Allières (1971): encara que, un an abans, diguesse çò de contrari damb er argument dera distància des formes catalanes qu'auem tengut ací. Era coincidéncia d'Allières damb Coromines que deu èster produsida, simplaments, pr'amor dera impossibilitat de justificar ua modificacion que permete passar de *hadia* (e similares, *hadies*, *hadie*...; formes de Canejan e Bausen, parièras as referenciaus *fasiái*, *fasiás*, *fasiá*...) denquia *hèja* (o *hèges*, *hège*...). Mès que cau parlar d'analogia: e pas de transformacions fonetiques. Vací er error, donc.

⁴⁷ Que ditz Coromines (1976: 6): «aquell moment del sègle XIII en què la gent aranesa decidí lliurement el seu retorn a Catalunya, moment gloriós per a nosaltres i per a Europa entera, en què un petit poble vota [...] la seva reintegració amb els germans pirinencs de l'altre vessant». Era tendéncia politica qu'ei plan clara, coma n'ei era exaltacion des «sentiments catalans» des aranesi: «Seria absurd que tinguéssim gelosia de l'expressió poètica en aranés: els acostaria als occitanistes, cosa que ha d'aplaudir l'esperit sempre liberal de Catalunya, però no faria sinó reforçar llurs sentiments catalans i allunyar-los encara de castellans i gent franximanda» (Coromines 1976: 11).

⁴⁸ «Els aranesos que tinguin alguna aptitud poètica han de compondre en la seva llengua; qui s'expressi en prosa ho farà naturalment en català» (Coromines 1976: 11).

Que se pòt compartimentar quantitativaments. Per un costat que i a es qu'an dedicat mès temps, e mès espaci, ar occitan dera Val d'Aran: Coromines e Griera. Per un aute es que i an hèt incursions mèsalèu ocasionaus: Barnils e Guiter. En prumèr cas, er aranés qu'ei present deth moment inciau ath finau dera òbra lingüistica des dus filològs, mès d'ua manèra qualitativaments diferenciada: ja que, en tot qu'en çò que hè a Coromines es sues aportacions encara non an estat de passades, es informacions de Griera que son soent plees d'errors, de contradiccions e non coïncidissen cap damb çò que ué se localize ena Val d'Aran (e açò que semble un producte, en diuèrsi cassi, d'ua deficiéncia metodologica grèu). En çò de Coromines e Griera, es darrèrs trabalhs arrepresenten es mès ambiciosi, mès s'eth de Coromines qu'ei encara ua referéncia (damb fonetica istorica, gramatica e lexic), eth de Griera (mès limitat) provòque desorientacion en profan: o, madeish, que le pòt amiar denquia conclusions inexactes se se pren es sues donades com ua reproduccion fidèu dera realitat.

En segon cas, Barnils e Guiter qu'arrepresenten dues incursions quantitativaments limitades. S'er estudi deth darrèr non se correspon pas damb eth nivèu abituaü dera excellent trajectòria deth lingüista nòrd-catalan (qu'ei, com auem dit, ua blaga), er estudi de Barnils –tengut en materiaus oraus amassats per eth madeish– que compense es deques, confusions e superficialitats damb ua dòsi notabla de rigor e –sustot– d'umilitat scientifica. E que dispause, ath delà, deth valor simbolic d'auer estat eth prumèr article vertadièraments lingüistic sus er aranés signat per un catalan. Qu'ei ua hita, donc. Aumens entà ua expausicion superficial e parciaü com aguesta qu'auetz deuant.

Bibliografia

ALCOVER, A. M. (1983), *Dietari de l'Excursió Filològica (1906)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. [reedicion der originau de 1906; *Bolletí del Diccioniari de la Llengua Catalana*, III, p. 257-367].

ALLIÈRES, J. (1970), «Trois traits morphologiques originaux du gascon aranais», *Via Domitia* XV : 135.

ALLIÈRES, J. (1971), *Atlas Linguistique de la Gascogne. Volume V. Le Verbe. Fasc. 2: commentaire*, París: CNRS.

- ALLIÈRES, J. (1979), «L'aranais “*sortir (à) cuire”... ou un mirage dans les Pyrénées!», *Revue des Langues Romanes* LXXXIII : 115-119.
- BARNILS, P. (1914), «Notes sobre l'aranés», *Butlletí de Dialectologia Catalana* I : 48-56.
- BARNILS, P. (1919), «Dialectes catalans», *Butlletí de Dialectologia Catalana* VII : 1-10.
- CARRASCAL, J. (1966), *La Penetración de la Lengua Catalana en Dominio Gascón*, Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- CARRERA, A. (2003), «Una aproximació a les varietats geogràfiques de l'occità de la Vall d'Aran», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes* XLVI : 43-66.
- COMISSION entar estudi dera normatiua lingüística [sic] aranesa (1982), *Nòrmes Ortogràfiques [sic] der Aranés. Tèxt provisional [sic]*, Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- CONDÒ, J. (1914), «Vocabulari aranès», *Butlletí de Dialectologia Catalana* III : 1-27.
- COROMINES, J. (1925), «Etimologies araneses», *Butlletí de Dialectologia Catalana* XIII : 64-70.
- COROMINES, J. (1931), *Vocabulario Aranés*, Barcelona: Imprenta de la Casa de la Caridad.
- COROMINES, J. (1972), «De una obra fundamental sobre el gascón». *Laguens de: Tópica Hespèrica* II, 97-156. [Article originau de 1937: «A propos d'un nouveau livre sur le gascon», *Vox Romanica* II : 147-169, 447-465].
- COROMINES, J. (1976), «Introducció a l'estudi de l'aranés». *Laguens de: Entre Dos Llenguatges* II, Barcelona: Curial, 5-28.
- COROMINES, J. (1980-2001), *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* [DECat] I-X, Barcelona: Curial-La Caixa.
- COROMINES, J. (1989-1997), *Onomasticon Cataloniae* [OC] I-VIII, Barcelona: Curial-La Caixa.
- COROMINES, J. (1990), *El Parlar de la Vall d'Aran. Gràmatica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*, Barcelona: Curial.
- DUARTE, C. e COROMINES, A. (1990), «Perfil biogràfic de Joan Coromines». *Laguens de: Joan Coromines. Premio Nacional de las Letras Españolas 1989*, Barcelona: Ministerio de Cultura-Anthropos.

- GRIERA, A. (1918a), «La frontera del català occidental. Alguns criteris lexicogràfics que separen el català de l'aragonès i del gascó», *Butlletí de Dialectologia Catalana* VI : 17-37.
- GRIERA, A. (1918b), «Atlas Lingüístic de Catalunya. Introducció», *Butlletí de Dialectologia Catalana* VI : 57-63. [Damb 9 cartes de mòstra].
- GRIERA, A. (1919), «La frontera del català occidental. Alguns criteris lexicogràfics que separen el català de l'aragonès», *Butlletí de Dialectologia Catalana* VII : 69-79.
- GRIERA, A. (1962-1964), *Atlas Lingüístic de Catalunya* [ALC] I-VIII, Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès. [reïmpression des volumes I-V, de 1923-1936].
- GRIERA, A. (1962a), «Introducció». Laguens de: ALC I, 4 pp.
- GRIERA, A. (1962b), «Pròleg de la segona edició». Laguens de: ALC I, 1 p.
- GRIERA, A. (1962c), «Pròleg». Laguens de: ALC VI, 1 p.
- GRIERA, A. (1969), «Interprétation de quelques cartes de l'Atlas Linguistique du Val d'Aran». *Travaux de Linguistique et de Littérature* VII (1) : 269-274.
- GRIERA, A. (1973a), *Atlas Lingüístic de la Vall d'Aran* [ALVA], Barcelona: Instituto Internacional de Lingüística Románica.
- GRIERA, A. (1973b), «Introducció». Laguens de: ALVA, 5-9.
- GUI TER, H. (1973), Rapòrt de: «A. Griera *Atlas Lingüístic de la Vall d'Aran*». *Revue des Langues Romanes* LXXX : 494-500.
- GUI TER, H. (1978), «Un trait morphosyntaxique de l'aranais». *Via Domitia* XX-XXI : 85-91.
- ROHLFS, G. (1931), «Beiträge zur Kenntnis der Pyrenäenmundarten». *Revue de Linguistique Romane* XXVII-XXVIII : 119-169.
- ROHLFS, G. (1977), *Le Gascon. Études de philologie pyrénéenne*. Tübingen-Pau: Niemeyer-Marrimpouey. [3au. edicion; 1a. edicion de 1935].
- SANCHIS GUARNER, M. (1955), «La cartografia lingüística catalana». Laguens de: *Actas del VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Barcelona 1953)*, 647-654.
- SARDÀ, A. i GUI TER, H. (1975), «L'Atlas Lingüístic de Catalunya i la fragmentació dialectal del català». Laguens de: *Miscellania Barcinonensia* XL, 93-112.

SCHÄDEL, B. (1908), «La frontière entre le gascon et le catalan», *Romania* XXXVII : 140-156.

SOLÀ, J. (1999), «L'obra de Joan Coromines». Laguens de Joan Solà (ed.), *L'obra de Joan Coromines. Cicle d'estudi i homenatge*, Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 193-209.

SOLER, J. (1998), *La Vall d'Aran*. Tremp: Garsineu. [reedició del original de 1906; Barcelona: Tipografia l'Avenç].

VENY, J. (1984), *Estudis de Geolingüística Catalana*, Barcelona: Edicions 62. [1a. edició de 1978].

VENY, J. (1986), *Introducció a la Dialectologia Catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

WINKELMANN, O. (1989), *Untersuchungen zur Sprachvariation des Gaskognischen im Val d'Aran*, Tübingen: Niemeyer.

© **Linguistica Occitana 2 (octubre de 2004) [www.revistadoc.org]**

© **Aitor Carrera – 2004**